

Bánki-Nagy Endre

Referátumok

Szent Benedek és a Benedek-rend korai századai

Szent Benedek 480 táján született Nursiában (ma Norcia), Umbria határában, az Appenninek között, nem messze egy római katonai úttól, amely Rómát az Adriai-tengerrel kötötte össze, a Via Salariától. Vespasianus császár is e hely szülötte volt, a kereszténység itt, a 3. században Folignói Szent Felicián prédikációi nyomán hódított tért.

Elemi ismereteit Nursiában szerezte. Szülei viszonylag jómódúak voltak, így fiukat – fiatal kora ellenére – Rómába küldték tanulni. Róma ekkor már hanyatlásnak indult, igazi politikai funkciót nem töltött be, hisz a Császárság székhelye Konstantinápolyban volt. Már falai sem nyújtottak védelmet, az 5. század folytonos barbár betöréseit csak Nagy Teodorik és minisztere, Cassiodorus 526-os békéje tudta megállítani. Az egyházon belül is pártoskodás tört ki a 498-as pápaválasztás miatt. Róma zavaros viszonyai nagy hatással voltak Benedek további életútjára. Róma „carpe diem” életformája iskolatársait is erkölcselenné tette, rossz tulajdonságaikat emelte ki. E semmittevés, élvhajzás nem vonzotta Benedeket, inkább a lelki élet megismerése érdekelt. Benedeket iskolái nem marasztalták többé Rómában. Úgy látta itt a hangsúly a formális képzésen, az á retorikán van. (Jogtudománnyal is foglalkozott Rómában. Ő volt az első, aki – a későbbiekben – tankönyvszerű szerzetesi szabálykönyvet írt.) Ezeken kívül a Város társadalmával sem volt megelégedve, úgy vélte: a főváros csábítása sok jellemet romlásba döntött már.

Ezen okok miatt dajkájával, Cyrillával, a szülőhazájában lévő Endife (ma Affile) helység templomába vonult. s rövid ideig e templom aszkéta közösségéhez tartozott. Nagy Szent Gergely pápa – Benedek életrajzírója – szerint, egy nevével összefüggő csoda miatt innen is tovább vonult. E döntése mögött valószínűleg a keleti szerzetesség túlzott szigora állhatott. Az Anio völgyében telepedett le, ahol három évig élt remeteként Sublacum (ma Subiaco) mellett.

A BENCÉS ANYAKOLOSTOR MONTE CASSINO HEGYÉN

A harmadik év végén elcsatangolt juhaikat kereső pásztrok találtak rá barlangjára. Nemsokára híre a Tivoli melletti Vicovaro szerzetesi közösséghez is eljutott, akiknek apátjuk nemrég halt meg, s kérték töltsse be a megüresedett posztot. Benedek nem akarta ezt elfogadni, mert kedvezőtlen értesülései voltak a szerzetesekről, de rábeszéltek, így elfogadta. Megkísérelte kolostori fegyelemre szoktatni a barátokat. Mivel eddig igen világias életet éltek és ebben eddig senki és

semmi nem szabott határt nekik, nem igazán szívlelték meg Benedek elveit. Különböző módokon akarták őt félreállítani, de soha sem sikerült. Végül Benedek elégette meg, hogy folyton életére törnek, visszatért remetebarlangjába.

Meglátta, hogy szabályok nélkül egy szerzetesi közösség sok veszélyt hordoz magában, ezenkívül a keleti szerzetesség szolgai átvétele nyugaton az eltérő életvitel, időjárás stb. miatt nem lehetséges. Szükséges egy a nyugati állatokhoz idomuló szerzetesség létrehozása.

Egy idő után szükségét érezte, hogy kilépjen remetei magányából, önnevelését a világból menekülők és a körje sereglők vezetése váltsa fel. Subiaco szerzetesei újra felkeresték és felkérték, hogy vezesse őket. El is vállalta a megbízást, ám – lehet, hogy taktikai okokból – tizenkét kolostorba osztotta szét őket. Ezen kolostorok tekinthetők a későbbi Monte Casinó-i és európai kolostorok előképének, itt kristályosodott ki szabályrendszerük illetve a rendházon belüli hierarchia is. (A tizenkét kolostor élén Benedek állt, novíciusainak képzését magának tartotta fenn.

A környékbeli apát, Florentinus irigykedve nézte szerzetesi közösségének fejlődését. Megpróbálta megmérgezni, de Benedek hamarabb rájött szándékára, minthogy ártani tudott volna neki. Testvéreivel a Via Latina mellett lévő Monte Casino hegyhez érkezett, ott szerette volna felépíteni apátságát. Casinó városának vezetősége felajánlotta az építkezés helye számára a volt Apolló–Jupiter szentélyt és az erőd egy részét. 529-ben hozzá is látott, hogy szerzeteseivel felépítse rendjének első kolostorát.

Rendi alkotmánya paternitásra épült, az apát atyai hatalma kiterjedt minden külső és belső dologra, a közösséget érintő minden kérdésre. Lehetőséget adott a rend tagjainak a közösség dolgaiba való hozzászóláshoz. (Kisebbségi jelentőségű ügyekben, azonban elegendő a seniorresnek, öregek tanácsának véleménye.)

A rend szervezeti felépítése a következőképpen alakult: Egy-egy csoport vezetője a dékán, aki 10 ember irányítója, a dékán mellett az előljáró (praepositus) vagy a perjel (prior) áll. Két senioruk egyike a pincemester vagy házgonnok (cellelárius), aki a ruházatról, élelemről, az öregek, betegek ápolásáról, gondozásáról, vendégek ellátásáról és a szegények segélyezéséről gondoskodott, másika a szerzetesjelöltek (novíciusok) oktatásáról gondoskodó. (A szerzetesi kötelekbe való bejutás egy évig tartott.)

Benedek életének további részét a Monte Casinó-i apátságban töltötte, itt halt meg 547. március 21-én.

Szent Benedek regulája sorsfordító a nyugati kereszténység történetében. Sokan a római törvényalkotás remekének tartják, bár nem apriorisztikus mű, mégis a jól szervezett

szükségletek megfigyeléséből született logikus elrendezettségű, nem irodalmi jelleget magán viselő mű. (Több, a bencés regula megszületéséig készült szabályzat irodalmi jelleggel büszkélkedhet, de nem törvény formában íródott.)

A benedeki regula újításai; megszüntette a keleti típusú remeteszerzetességet, melyek egymástól való elszigeteltségükben nem tudtak a kultúra hordozói lenni, felszámolta a szerzetesek önkéntes vándorlását és áthelyezését, helyette az állandóságot (a *stabilis loci*-tette követelménnyé.) Így a szerzetesek számára a kolostor tényleges biztonságot nyújthatott, a szerzetes érdeke volt munkáját jól végezni, hisz biztos lehetett benne, hogy az neki fog hasznot hajtani. Belátta: a túlzott szigor (mint Szent Pachonius regulájában) nem vezet eredményre, ezért igyekezett rendjének életmódját nyugati ember számára is elfogadhatóvá tenni (pl.: nem követelte meg a keleti rendeknél megszokott aszkézist.)

Reguláját 73 fejezetben írta meg, melynek tematikai csoportosítása a következő:

1. szerzetesi társadalom,
2. aszkézis,
3. imádság,
4. munka,
5. a kolostor igazgatása,
6. az emberek megjavítása és büntetése,
7. a külvilággal való törődés

Alapelve: *Ora et labora!* – azaz: imádkozzál és dolgozzál!

Első Nagy Szent Gergely pápa (590–604) a rendet nagy feladattal, a misszionálással látta el. Ehhez nem rendelkezett az egyház elegendő pappal és püspökkel, a bencés rendet kérte fel erre. Ebbéli feladatukat el is látták, amit az alábbi nevek is bizonyítanak: Canterburyi Szt. Ágoston Angliában, Szt. Kolumbán, Szt. Patrik Írországból és Skóciában, Szt. Ansgar Skandináviában, Szt. Adalbert a cseheknél, Szt. Gellért és Szt. Mór a magyaroknál, Szt. Bonifác a németeknél térített.

Benedek életrajzát Nagy Szent Gergely pápa *Dialogusok* című művében írta meg. Rendjének megújítása Petrus Venerabilis (1122–1156) a clunyi reformmozgalom megindítójának nevéhez fűződik. Centralisztikus törekvéseit a citeaux-i (lat.: Cistercium) szerzetesek, a ciszterciták reformálták meg. Bevezették a föderatív szervezetet. A Monte Cassinói apátságot a 7. században a longobárdok, 994-ben a szaracénok rombolták le. 1066–1071 között újjáépítették. 994 és 1071 között a fleuryi rendházba költöztették, a Loire-menti bencés apátság nevet adták épületüknek. Végül 1944-ben a visszavonuló német–olasz csapatok mint stratégiai fontosságú pontot felrobbantották.

Bibliográfia

- ☞ FÉLEGYHÁZI JÓZSEF: *Egyház a korai középkorban*. Bp., 1967, Szent István-társulat.
- ☞ PUSKELY MÁRIA: *Szerzetesek*. Bp., 1990, Zrínyi Nyomda kiadója.
- ☞ DIÓS ISTVÁN (szerk.): *A szentek élete*. Bp., é. n., Szent István-társulat.
- ☞ MARCHAND, PIERRE (sorozatszerk.): *Lovagvárak és gótikus katedrálisok*. Bp., 1994, Larousse – Officina Nova.
- ☞ CHRYSAL, DAVID (szerk.): *Cambridge enciklopédia*. Bp., 1992, Magyar Hírlap.